UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA BOSHQARUVNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Nurmaxamadov Xasan Shaxobiddin o‘g‘li - Guliston davlat universiteti, Axborot texnologiyalari va fizika-matematika fakulteti 2-bosqich talabasi

Bugungi kunda mamlakatimizda uzluksiz ta’limni takomillashtirish va uni yanada rivojlantirish borasida olimlarimiz ko‘pgina salmoqli izlanishlar olib borilmoqda. Ushbu keltirilgan maqolada uzluksiz ta’lim tizimi boshqaruvini takomillashtirishni modellashtirishning ayrim masala va muammolari ko‘rib chiqilib, ularni hal etish yo‘llari va istiqbol rejalari ochib berilgan. Mamlakatimizda uzluksiz ta’limni takomillashtirish va uni yanada rivojlantirish borasida olimlarimiz ko‘pgina izlanishlar olib bormoqda. Hozirda bu masala yechimini matematik modellardan foydalanib aniqlash katta iqtisodiy samara beradi. Matematik modellashtirish asosida uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish uchun quyidagi asosiy ko‘rsatkichlar qaraladi:

- masalaning maqsadini to‘g‘ri qo‘yish, uni yechish bosqichlari aniq ko‘rsatish; masalani yechishda mavjud ehtiyojlarni to‘la o‘rganib chiqqan holda axborotlarni to‘plash va keraklisini tanlash;
- hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbollari, jug‘rofik va etnografik joylashuvi hamda aholi ehtiyojlarini o‘rganish orqali moliyaviy ta’minotni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish;
- hududda uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirishning istiqbolli rejasini aniq ko‘rsatilgan dastur asosida amalga oshirish;
- masalani yechishda qabul qilingan qarorlarning istiqbolliligini belgilovchi ijobiy natija beruvchi maqbul variant asosida ishlab chiqish.

Masalani matematik modellardan foydalangan holda maqbul yechimini aniqlashda uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish muammosi alohida-alohida qaraladi.

Hududiy uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirish borasida rivojlangan mamlakatlar milliy ta’lim tizimining ijobiy tajribalarini joriy qilish asosida quyidagi qo‘shimcha masalalar paydo bo‘ladi: hududdagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning istiqbolli bashoratiga asosan zamonaviy ta’lim muassasalarini barpo qilish uchun qo‘shimcha moddiy-moliyaviy ta’minotni ko‘paytirish; hududning aholi soni, jug‘rofik va etnografik joylashuvi asosida boshqa hudud bilan bog‘lanishini o‘rganish; hozirgi bozor iqtisodiyoti sharoitidagi rivojlanish istiqbollarini kuzatish; masalalarning hammasi uslubiy muammoni tashkil qilib, uni yechish uchun aniq boshlang‘ich ma’lumot hamda axborotlar olinib, ular iqtisodiy ko‘rsatgichlarni hisoblash orqali amalga oshiriladi.

Matematik modellar majmuasi yordamida masalani yechishda ma’lumotlar ta’minotini baholash zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy qilish bilan amalga oshiriladi.

Sistematik-tahlil shuni ko‘rsatadiki, modellashtirishning boshlang‘ich holatidan boshlaboq funksional qism sistemalariga bo‘lingan bo‘lib, ular o‘zaro gorizontal va vertikal holda bog‘langan bo‘ladi.

Har bir sistema chegaralari butun va alohida qism sistemadan iborat bo‘lib, o‘z navbatida kriteriyalar guruhini tashkil qilib, ular sistemadagi elementlarning bog‘liqligini ifodalab, masalani yechishda asosiy o‘rin egallaydi.Tajribalar shuni ko‘rsatadiki, bunday muhim dasturlar yaratilishi ish samaradorligini baholash masalaning funksionali orqali baholanadi.

Tarmoq ta’lim usulini qaraydigan bo‘lsak, bunda reja bo‘yicha masalaning aniq va to‘g‘ri qo‘yilishini hisobga oladigan bo‘lsak, bu maqsad daraxti usuliga olib kelinadi hamda u xususiy xulosalarga tayangan holda masala maqsadini qanoatlantiruvchi quyidagi shartlarni o‘z ichiga oladi: teng huquqli bir joyga qaragan yangi quyi ko‘rsatgichdagi maqsad, yuqori ko‘rsatgichdagi

maqsadning elementi kabi ifodalanadi; solishtirish - har bir jarayondagi maqsadni masshtab bo‘yicha to‘g‘riligini ko‘rsatish; mukammallik – har bir kichik maqsad umumiy maqsaddan chiqmasligi zarur; aniqlik – maqsad yo‘nalishini albatta katta-kichik, yaxshi-yomon kabi baholash kerak. Maqsad daraxti usuli bo‘yicha masalani yechishda nisbiylik koyeffitsienti muhim ahamiyatga egadir.

Uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish masalasi tarmoqlararo xarakterga ega bo‘lib, unda ta’lm muassasalarining tarkibi boshqaruv tizimiga ham bog‘liq hisoblanib,quyidagilarga e’tibor qaratiladi: hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatgichlari aniqlanib, tarmoqlarning rivojlantirish rejalari, tuman aholisining demografik ko‘rsatgichlari; hududdagi ta’lim muassasalarining joylashuvi; hududni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo‘yicha moddiy va moliyaviy taqsimot hajmi; uzluksiz ta’lim tizimining takomillashtirishning hududiy ishlaridagi masalalar yechimini matematik modellashtirish usullari yordamida amalga oshirish ijobiy natijalarga olib kelib, ular quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi(1-jadval):

1-jadval:

Birinchi bosqich –	• hududdagi ijtimoiy – iqtisodiy sharoitni o‘rgangan holda ishlab chiqarish korxonalari va ta’lim muassasalarini maqbul joylashtirishni mantiqan baholash hisoblanib, bunda asosan hududni rivojlantirish va mahalliy budjet sarmoyalaridan foydalanish asosida ishlab chiqarishni yanada yuksaltirish orqali masalani tez va samarali yechimini topish modellashtirish manbaiga albatta bog‘liq bo‘ladi.
Ikkinchi bosqich –	• hududning umumiy rivojlanishiga bog‘liq bo‘lib, bunda hududdagi har bir tarmoq, transport, xalq xo‘jaligi, ta’lim tizimi va boshqa tarmoqlar bilan o‘zaro bog‘liq holda umumiy hududiy infrastrukturani rivojlantirishga yo‘naltiriladi, bunda hududdagi har bir ta’lim muassasalari alohida – alohida masala sifatida qaralib hududiy va tarmoqlarning mantiqiy chegaraviy holatlari baholanadi.
Uchinchi bosqich –	• bu uzluksiz ta’lim tizimini rivojlantirish variantlari alohida qaralib, bu dasturning asosiy bo‘lagi bo‘lib, u hududiy uzluksiz ta’lim tizimini to‘liq qamrab oladi hamda masaladagi rejalashtirilgan ishni maqbulligini ko‘rsatish kerak bo‘ladi. Masala yechimiga ko‘ra, qism sistemalarini o‘z ichiga olgan ushbu bosqichda hisoblash jarayoni kuzatiladi.
To‘rtinchi bosqich -	• masalaning boshlang‘ich holatini baholash asosida amalga oshirilib, masaladagi iqtisodiy muammolarni ma’lum manbalardan foydalanib kamaytirishga yo‘naltiriladi.

Xulosa o‘rnida shuni takidlash joizki, agarda uzluksiz ta’lim tizimini takomollashtirish masalasi yagona masala sifatida qaralsa, masalani hisoblash jarayoni bir yo‘nalishda amalga oshirilib, bunda ikki tarmoqli model ko‘rinishida bo‘ladi. Kasb-hunar ta’lim tizimini takomillashtirish dasturi modeli muvofiqlashtiruvchi funksiya bo‘lib, birinchidan dasturning tatbiqiy variantini belgilaydi, ikkinchidan mantiqiy ko‘rsatgichlar asosida alohida qism sistemalari orqali masala yechimining umumiy samaradorligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi “Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida” 187-sonli Qarori. – T.: O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 14-son, 230-modda.
2. SH.M.Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik o‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.– Toshkent : O‘zbekiston, 2016. - 56 b.
3. O‘zbekiston Respublikasining «Axborotlashtirish haqida» qonuni. – Toshkent: Xalq so‘zi gazetasi. 2004. – 11 fevral.
4. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedmahorat. T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2003 – 176 b